

Тетяна ЯРОВЕНКО,
викладач української літератури
Харківського кооперативного
торгово-економічного фахового коледжу,
кандидат філологічних наук

**МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ Й МИСТЕЦЬКІ ІМПЕРАТИВИ
ХУДОЖНЬОГО ДОРОБКУ ВІКТОРА ГАНОЦЬКОГО**
(до виходу в світ художньо-документальної повісті В. Ганоцького
«Крила виростають на землі». –
Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2021)

Повість про космонавта Л. Попова була написана 40 років тому – після його польоту в космос з В. Рюніним. Автор підготував її до друку у 2005 році, але видати книгу не вдалося. У рік ювілею В. Ганоцького (27 травня 1936 р., с. Настасівка Томаківського району Дніпропетровської області – 2 січня 2010 р., Кіровоград) компанія друзів і колег здійснила його мрію, додавши до розповіді спогади про поета, прозаїка і публіциста.

Пропозиція написати післямову до повісті «Крила виростають на землі» надала можливість висловити власне бачення творчого доробку письменника, та й самого автора як людини й митця, одному із упорядників книги, у недалекому минулому вчителю-практику Сергію Коліснику.

Ключові слова: *творчість Віктора Ганоцького, лірика, комплікація, простір, образна система.*

Писати про Віктора Ганоцького і тяжко, і радісно. Тяжко, бо не лише центральноукраїнське письменство, а й вся українська література утратила з відходом Віктора Федоровича у кращі світи близьку душу. І радісно, бо його внесок у вітчизняну словесність визначний. Тож видана 2021 року художньо-документальна повість В. Ганоцького «Крила виростають на землі» [2] засвідчує утриваленість цього внеску і, сподіваємось, значно розширюватиме коло шанувальників творчості письменника.

«Пропозиція написати післямову до повісті “Крила виростають на землі”, дала можливість висловити власне бачення творчого доробку письменника, та й самого автора як людини й митця», – сказав про Віктора Ганоцького один із упорядників книги С. Колісник. Окрім цього, Сергій Олександрович бачив післямову до повісті і спогадів про автора у форматі цільового спрямування насамперед освітянській аудиторії: система уроків літератури рідного краю (I – урок-біографія В. Ганоцького, II – ліричний доробок, III – автобіографічна проза письменника), розроблених та апробованих Т.С. Яровенко. Аргументував свою позицію С. Колісник прикладом із життя Кіровоградщини, коли, на переконання вчителя, саме завдяки школі, в свідомості цілого покоління закарбувався головний мем «Думи про хліб» [4] – документально-художньої повісті О. В. Гіталова, а саме: бережливе ставлення до хліба і хліборобської праці як головна риса і цінність українського менталітету.

Проте і в післямові, яка в повному обсязі подається тут, відчутний посилення вчительській аудиторії.

* * *

Літературно-читацькою громадою Кропивницького Віктор Ганоцький позиціонується насамперед як поет, тонкий лірик та успішний журналіст, майстер непідкупно-чесного пера. Це сукупно мотивувало внесення поета до сонму моральних авторитетів і «веж нашої духовності», за поетичним таки визначенням Леоніда Куценка, яке трансформувалось у заголовок вступної статті літературознавця до першого тому антології-хрестоматії «Блакитні вежі» [1,с.5-8] – зібрання творів письменників Приінгульського краю.

«А слово моє ви ще вип’єте...»

(сонячне сяйво й тривоги поетичних перлин)

Розлоге поетичне визначення природи творчості Віктора Ганоцького належить Антоніні Корінь, воно містить квінтесенцію духовної та мистецької сутності поета: «Вірші В. Ганоцького часом підкупляють своєю довірливістю і простотою. Але за цією простотою – глибина почуттів, якими наповнена

його душі криниця» [3, с.53]. Олег Бабенко цитує А. Корінь у післямові «Із душі криниці» [3, с.51-54] до книги прози В. Ганоцького «Посткриптум, або Крапку ставити рано» [3]. Не піддаючи жодному сумніву «душі криницю», хочу переповісти один спогад Віктора Федоровича. У дитинстві на Дніпрі, коли хлопчикам хотілося пити, а до села, ясна річ, іти було далеченько, вони пірнали на глибину в тільки їм відомих місцях, розгрібали замулені джерела і під товщею річкової води пили з них смачнющу, аж солодку, воду. Міркую: криниця – то все-таки рукотворне, а джерело – незалежне, із надр. Варто зазначити також, що всі, хто писав про Віктора Федоровича, охоче й щедро ілюстрували свої відгуки, статті, спогади творами митця. Яскравим доказом цього є Посткриптум до зазначеної вище книги її редактора і видавця С. Янчукова. Вочевидь, користуючись нагодою, Станіслав Миколайович опублікував, можливо, один із останніх творів В. Ганоцького, збережений вдовою поета Наталією Кузьмівною. Цей твір – заклик до гармонії краси й любові – у контексті відходу автора за вічну межу, сприймається нині як духовний заповіт митця: *«Дивіться музику. Дивіться; / Сім кольорів веселки, чи сім нот? / І хай обличчя ваше освітлиться, / Як бані храму в сяйві позолот./ Дивіться музику і серцем і душею / У судний день дивіться й повсякчас. / Радійте з нею. Плачте разом з нею, / Допоки промінь сонця не погас»* [3, с.50].

Продовжуючи розмисел Антоніни Корінь, хочу наголосити, що усім своїм нелукавим, несфальшованим умовностями, людським і мистецьким єством Віктор Ганоцький сумує з приводу того, що викликає його мужній спротив – попсовій пошлості безкультур'я, ментальним лінощам, суцільній заідеологізованості натовпу. Якби постало завдання охарактеризувати Віктора Федоровича як людину й письменника одним словом, то без вагань відповіла б: «порядність». Не можу не згадати тут яскравого харківського поета Роберта Третьякова: є у його доробку вірш «Запеклим „друзям”» [8]. Зацитую останні рядки цього твору, бо вони, на мій погляд, лягли в основу і людського, й мистецького життя Віктора Ганоцького і стали, по суті, для

нього дороговказом: «*Ми зводим день, де сонце у зеніті, / І знаю я, що день такий гряде, / Коли усі щасливі стануть в світі... / Тоді й моя вже черга надійде!*» [8].

Життя і творчість Віктора Ганоцького підтверджують його благородне переконання: головний рушій всесвітніх процесів – любов, тому любові й поваги до людини в його поезії найбільше, а любов завше закликає за собою – і Дух, і Час, і Красу, і Безсмертя – безсмертя, на жаль не творця, але його творінь.

Особливо мені подобається писати нариси...

(біографічна проза у перезві з поезією)

У любові до жанру нарису В. Ганоцький зізнався в оповіданні «Нянька для Лиски» [3, с.43-46], де, зокрема, акцентується таке: «Особливо мені подобається писати нариси. Намагаюся помітити кожную деталь, кожную дрібницю, і звичайно ж, головне, що характеризує героя того твору» [3, с.43].

Що ж таке нарис? Найчастіше нариси присвячуються відтворенню сучасних подій чи зображенню людей, яких особисто знав письменник. Предметом нарису може бути будь-який факт чи явище реальної дійсності, узятий як проблема, у площині своєї суспільної, моральної, загальнолюдської значущості. Основою для нарису є авторська думка. Доведення певної концепції взятої до вивчення проблеми і пропонування шляхів її розв'язання. При цьому, на відміну від «чисто» художніх жанрів епосу, в яких художньо-образний елемент перебуває в органічній єдності з ідейно-публіцистичним елементом, тісно злитий і врівноважений з ним, у нарисовій формі ідейне на першому місці, а фантазія на другому, так що в ньому, як наголошувала М. Шагінян «думка піднесена над фактом» [9]. У нарисі головна думка, ідея, тенденція, соціальна проблема, що порушуються, чітко наголошені, даються більшою чи меншою мірою відкрито: «Якщо в романі, повісті, оповіданні оголеність думки часто сприймається як недолік, то в нарисі ця ж риса – немовби естетичний закон» [9]. В журналістиці «функції жанру полягають у тому, щоб [...] дати можливість зазирнути по той бік фактів, пояснювати їх

та уводити в контекст, допомагати інтерпретувати опубліковане та орієнтуватися в ньому, глибоко розглядати тему та узагальнювати» [11].

У книжці В. Ганоцького «Посткриптум» вміщено 7 прозових творів. Щодо жанрового визначення у мене виникли певні вагання. На перший погляд, це оповідання – невеликі прозові твори. Здається, кожен твір відповідає канонічним параметрам, та все ж, як на мене, це, швидше, образки, зарисовки-спогади, або ті ж таки нариси письменника про його час і людей у ньому, врешті й О. Бабенко, справедливо наголошував: «Філігранно володіючи Словом, В. Ганоцький уже в прозі ще раз піднімає й осмислює теми пережиті-виплекані у власних поезіях» [3, с.54]. Аби не бути голослівною, пропоную розглянути два життєві випадки, що містично позначились на долі й творчості письменника. Отже, оповідання «Екзекуція», яке відкриває книжку [3, с.4-13]. Спочатку, я подумала, що це буде щось на зразок гумористичної «Моєї автобіографії» Остапа Вишні, тим більше, що Віктору Федоровичу почуття гумору було притаманне, як ментальна риса нащадка козацького роду. Але перебіг подій, кульмінація й розв'язка твору враз розвіяли будь-які алюзії на вишневі усмішки, бо назва таки конденсувала моторошний зміст змальованих подій, які й до чорного гумору зарахувати важко. Але, як згадує автор, «Так я осягав силу і вагу слова. Але остаточно мене у цьому переконав інший випадок. Не тільки переконав, що друковане слово грізна зброя, але й деякою мірою вплинув на формування моєї світоглядної позиції і фактично визначив мою життєву дорогу (згодом за фах я виберу журналістику)» [3, с.4]. Яка ж подія сталася, що через півстоліття змусила відтворити її на папері?

«Тої весни у нашому селі через недбайливість людей сталася трагедія: електричним струмом убило кількох корів. Перед тим пронеслася буря і повалила кілька дерев'яних стовпів, дроти цілий день валялися на землі. Увечері йшла з пасовиська громадська череда і натрапила на небезпеку. Про це я написав у журнал [3, с.5] (наголошу: республіканський гумористично-сатиричний «Перець». – уточнення моє – Т.Я.), та ще й жовчі додав: мовляв,

корови ж фізики не вивчали, то звідки їм було знати, що електродротів, які під напругою, торкатися не можна. Написав та й забув» [3, с.5]. Хочу звернути увагу читачів на ключове уточнення письменника: череда була **громадською** [3, с.5], тобто корови належали колгоспникам, тому й реакція на допис була такою, як побачимо далі. Якби череда була **колгоспною**, то й перебіг подій був би зовсім іншим і в компетенції відповідних органів. Ось така увага В. Ганоцького до деталей, до на перший погляд неначе побіжних, другорядних, але насправді надзвичайно важливих уточнень, стане характеристичною рисою його творчого стилю.

Врешті-решт розголос про публікацію в «Перці» дійшов і до сільської влади. Настрахана неминучими перевітками й покараннями влада викликає автора допису в колгоспну управу для розмови, насправді ж, щоб добитися від нього спростування надісланого матеріалу.

Цього ще не знає головний герой і призвідець такого гвалту, єдине, що повідомляє йому листоноша, однорука дівчина Шурочка, (вона здається оповідачеві здалеку «однокрилою птахою, яка хоче злетіти і не може»), «що голова „злий, як чорт”» [3, с.8].

І грянув грім у кабінеті голови:

– Словом так, – притис Клименко (голова колгоспу – Т.Я.), ніби припечатав п'ятірню до столу, – Сідай і пиши в редакцію, що ти все вигдав. Хай надрукують опроверженіє.

– Та все ж у журналі правда! – захищаюсь я. – І дроти валялись на землі, і корів убито струмом...

– По доброму кажу: пиши опроверженіє. Ось ручка, папір, – підсунув до мене Клименко приладдя. – Нічого писати я не буду! – затявся я [3, с.8].

Хочу звернути увагу читачів на єдине слово повторене двічі, а згодом ще кілька разів: росіянізм **опроверженіє**. За ним стоїть усвідомлення п'ятнадцятирічним хлопцем, що влада ця чужа, адже вона виправдовує неправду. І тоді власне починається сама езекуція, тобто фізичний вплив на впертого сількора. Сцена, що передує описові катувань невелика за обсягом –

якісь півтори сторінки, але вони насичені правдиво викінченими характеристиками. Ось весільний голова сільради Клименко, який насправді боїться друкованого слова. І грізний дільничний міліціонер Максимцов, байдуже-звиклий до застосування катувань. І присланий на підмогу фінінспектор Коршунов, цього персонажа В.Ганоцький нагородив промовистим прізвиськом, похідним від іменника коршун (знову росіянізм, адже питомо українська назва цього птаха-хижака – шуліка/шуляк [6, с. 298]). Коршунов і справді хижак, «цей вірний служака тодішньої системи. Його ненавидить і боїться все село, бо де він з'являється, там жди горя: за несплату податку забирав у людей корів і не гребував порпатися в злиденних скринях сільчан, відбираючи все, що йому приглянулося» [3, с.11]. І поряд з ними усіма – зрадники, за мірками воєнної дівтори, дезертири: директор школи, який мав би захистити підлітка, і головбух МТС, батько його однокласника. Вони ганебно втекли з кабінету голови, залишивши хлопця на поталу розлюченим чиновникам [3, с.8].

Оповідач – alter ego письменника – стисло передає епізод катувань: «Зайшов Коршунов до кабінету зі словами: «Ну, де тут наш кореспондент?», на що Максимцов йому у відповідь: «Тримай міцніше, а я займуся...» І зайнялися. Коршунов обхопив мене ззаду і потягнув до дверей, а Максимцов, відхиливши їх, засунув мої пальці між ними і одвірком. Потягнув за дверну ручку. Нестерпний біль шугонув мені в голову і обпік усе тіло. Я дико закричав [3, с.10-11].

«Ну що, напишеш опроверженіє? – допитувався міліціонер і, не почувши у відповідь нічого, крім слів «відпустіть, мені боляче», перехопив іншу мою руку і втиснув пальці у щілину» [3, с.11]. Автор переконливо змальовує психологічний стан катованого підлітка: «десь там, на краю свідомості майнула думка, що не вийшли б з мене ні Зоя Космодем'янська, ні Сергій Тюленін, які стійко переносили фашистські тортури. А я несамовито кричав від болю, благав відпустити, але обіцянки відмовитись від надрукованого в “Перці” не давав» [3, с.10-11]. Тут садисти від влади

опосередковано порівнюються з фашистами, але то ж були вороги, а ці начебто свої. За перебігом подій, за учасниками дійства виразно постає безправне українське радянське село. Село, за Дмитром Івановим, «У терновому вінку» (наприклад, у «Баладі про гріх» [5, с.41-45]. Чим не образок епохи тоталітаризму?)

Останнім із сільради тікає колишній моряк Трубач, не наважуючись захистити хлопця. Словом, ніхто з мужніх чоловіків, які були на селі взірцем і мірилом моральних чеснот, не насмівився втрутитися й припинити беззаконня. Але, як і в більшості творів В. Ганоцького, торжество Людини, правди і справедливості безсумнівні. Тому й закінчується «Екзекуція» змалюванням гідного людського вчинку: «І тільки Шурочка, бідолашна, худенька, маленька, [...], захистила мене. Плачучи, вигукуючи “що ж ви робите, звірі?” вона гамселила малесеньким кулачком моїх кривдників, поки ті відпустили мене» [3, с.12].

Знову людська недбалість, цього разу на теренах людської совісті, моралі чи аморальності спіткає В. Ганоцького в селі Ганнинському на Кіровоградщині. На схилі років Віктор Федорович купив невелику сільську хатину для спокою і відпочинку від гуркоту міста, та не так сталося, як гадалося, про що він і написав у вірші «Хата» [1, с.84]. Якимось спостеріг звичну для односельців картину: на пагорбі братської могили мирно паслися корови, громадська череда. Побачене вразило і в переносному, і в прямому сенсі прямисінько в серце поета («Пасуться корови») [1, с.84-85].

І буде виступ із цим твором перед громадою Ганнинського, виступ, який закінчиться кардіологічним відділенням. Серце великої душою й почуттями і статурою недрібної людини не витримувало фальші й безвідповідальності перед історичною пам'яттю. І як тут не згадати чесне слово Миколи Вінграновського, сказане від імені цілого покоління (і Ганоцького в тому числі) у поезії «Перемога».

«Крила ростуть на землі»: особливості комплікації

Перш за все з'ясуємо етимологію дефініції «повість». Співвіднесеність повістеві форми з розповідями про діяння реальних та легендарних осіб, викладом хроніки історичних подій якнайкраще відповідає етимології самого слова «повість» – це, власне, «по-вість» (де префікс *по-* вказує на віднесеність у минулий час, а *вість* – значить повідомлення, розповідь, тобто – вість про минуле, розповідь про те, що колись відбулося) [7; 12]. У повісті, як правило, дійсність відображається не безпосередньо, а постає перед нами у світлі авторської інтерпретації, забарвлена певним художнім осмисленням [7; 12]. Останнє акцентуємо як дотичне авторського стилю В. Ганюцького-повістяра.

Будь-який твір починається з назви. Принаймні для читача, а нерідко – і для письменника, творця. Назва акумулює в собі художній задум, ідейний зміст твору, становить його візитну картку. Якщо шукати у творі найважливіше слово чи словосполучення, то ним, безперечно, треба визнати назву твору [10].

У нашому випадку ключовим у назві є слово «крила». Насамперед цей іменник викликає асоціації з птахами і польотом. Також із цим словом надзвичайно багатий фразеологічний словник української мови. Причому фразеологізми зі словом КРИЛА, мають і позитивне і негативне емоційне забарвлення, наприклад: *відчувати крила за плечима* – бути сповненим натхнення, душевного піднесення, сили; *ростуть (виростають) крила* – хто-небудь відчуває приплив сили, енергії, натхнення; *як на крилах* – у доброму настрої, на піднесенні; дуже швидко; *під своє крило* – для захисту, опікування; *давати крила* – викликати в кого-небудь піднесення, натхнення, почуття впевненості у собі, у своїх силах, здібностях; *обламувати крила* – позбавити кого-небудь високих прагнень, поривань, мрій; *опустити крила* – утратити впевненість у собі, примиритися з чимось, зневіритися у своїх силах; *обпалювати собі крила* – зазнавати невдачі в чому-небудь; не досягати чогось бажаного; *складати крильця* – відмовлятися від будь-яких

дій, від боротьби; скорятися; *підрізати крила* – позбавити кого-небудь можливості здійснювати щось; підірвати міць, знесилити когось або обмежити поле діяльності [13].

Окрім цього, на назву нашої повісті проектується філософський зміст свого часу культових творів Івана Драча та Ліни Костенко з однойменною назвою «Крила» [14;15]. Балада Івана Драча «Крила» розповідає про те, як Новий рік обдарував людей різними подарунками, – і дядькові Кирилові дістались крила. Але подарунок не радував ні Кирила, ні його дружину. І тоді: *«Кирило до тьми брів, / І, щоб мати якусь свободу, / Сокиру брусом задобрив, / І крила обтяв об колоду»* [14]. У баладі І. Драч через образ дядька Кирила розповідає про невміння людей скористатися своїм, вимріяним віками, щастям, прирікає їх бути рабами мізерних побутових інтересів. Божественний дарунок – крила не приносять сподіваної радості Кирилові, бо його обмежений внутрішній світ не готовий їх прийняти [14]. У притчевій формі поет роздумує про добрі й лихі начала в людській душі: чи це не злочин – самообтинання власного духовного світу, власного щастя? Можливо, саме мистецтво, краса врятує світ і людину від сірого, безбарвного існування? [14] Поезія Ліни Костенко «Крила» продовжує основну думку її вірша «Крига на одрі» про крилатість людини, про те, що крилами, які її тримають на землі, є чесність, щирість, вірність, працьовитість, щедрість, поетичність. Життя безкрилої людини, котра не вміє мріяти, сіре й нецікаве [15].

Анотація максимально вичерпно інформує читача про цільове завдання повісті: розповісти по гарячих слідах про космічний політ Л. Попова і В. Рюміна та їхній приїзд на Кіровоградщину [2, с.1].

Глибинну суть назви та й самої повісті формулює у передмові «Зоряні крила» льотчик-космонавт П. Попов, одразу наголошуючи: «...це книга про землю, на якій виростали крила для злету у зоряні світи, про джерела подвигу. Примітно те, що автор розкриває всю сукупність факторів, які сформували героя повісті» [2, с.8].

Структурно повість складається з восьми розділів, назви котрих також виконують основну – змістоформуючу функцію: **Провулок Рильського, 8 – Байконур, Важка нива, Випробування [...] Рейс в обійми земляків.**

У першому розділі «Провулок Рильського, 8 – Байконур» особливо відчутна присутність автора-романтика й поета, власне сама назва передбачає рух від тривіального провулку до головного космічного полігону величезної країни – Союзу РСР. Хоча, чи такий вже він тривіальний цей провулок, названий на честь великого українського поета, чиє прізвище викликає різні асоціації, пов'язані з його поетичним доробком. Для когось – це обов'язкове для вивчення напам'ять «хлопчєня з розумними очима»; для інших – велична симфонія рідної літератури «Слово про рідну матір», ще для когось – блискучий переклад з польської «Пана Тадеуша» чи «Кримських сонетів» Міцкевича й «Мідного вершника» Пушкіна.

Насамперед автор створює образ автотраси, що перерізує околицю Олександрії навпіл широкою асфальтовою стрічкою і зникає в степах по обидва її боки: з одного – *Над Ярком, як називали жителі колишньої Новопилипівки отой куточок околиці Олександрії, [...] висів легкий туманець, рожєвий від вранішньої зорі.* А далі: урбаністичний пейзаж *обабіч дороги їм (трударям-дальнобійникам – Т.Я.) зустрінеться шахта, [...] а там невдовзі і новий висотний район міста, а ще далі – корпуси електромеханічного заводу [2, с.9].*

Перед нами постає образ рідної землі у двох її іпостасях, не розчахнутих, а навпаки, злютованих рухом автотраси в майбуття: з одного боку – правічний хліборобський складник, земне тяжіння котрого відчуваєш відразу, ледь ступивши перший крок від отчого порогу; а з другого – новий модерний складник, індустріальний. У їх поєднанні з'являється відчуття повнокрилля й польоту. Услід за образом рідної землі Ганоцький не просто змальовує початок трудового дня матері космонавта. Власне автор творить гімн жінці-трудівниці, оду матері-берегині, і цей образ наповнюється глибоким, по суті, сакральним змістом: *Тетяна Овсіївна сполоснула лице,*

дістала чистого рушника. Сама до себе посміхнулася: «Бач, як стало на годині, то ніби свято прийшло» [2, с.10].

Починався звичайний день, 9 квітня 1980 року. Після затяжних дощів та похолодань він і справді обіцяв бути чудовим [...]. Обличчя вже немолодої жінки зайнялося добрим теплом, ніби зігріте особливим внутрішнім сяйвом. Мати стояла серед народжуваного дня, сама ж така осяйна і світла [...]

Та нараз, ніби засоромившись чогось, Тетяна Овсіївна заспішила, заспішила. В ній прокинулася ота непереборна потреба щось робити, зайнятись ділом, і її руки вже знаходять його.

Руки матерів наших... Оспівані у піснях і віршах, невсипущі руки трудівниць, чи знали ви коли-небудь спокій? Ніжні, як перший сонячний промінь, ви, мов м'які крила, злітаєте на найменший порух дитини, ви її найнадійніша колиска і захист. У далеку путь-дорогу проводжаєте ви синів, благословляючи на добрі діла. І зустрічаєте їх, міцно притиснувши до серця, вистражданого у довгому чеканні. Люблячі і ласкаві, ви невтомні у праці і ніколи вас не побачиш без діла. Хіба що, коли ви зморено опускаєтесь на коліна, та й тоді ви знаходите собі роботу – щось перебираєте, ваші пальці в русі, ніби ніяковіють від тієї хвилинної бездіяльності, яку ви дозволили собі, зморившись від трудів праведних» [2, с.10-11].

В. Ганоцький продовжує розкривати образ Тетяни Овсіївни аби донести читачеві у всій повноті її вдачу, взяти для прикладу хоча б невеликий епізод зі старенькою біля залізничної колії: Ковзнула поглядом вздовж залізничного насипу. По ньому піднімалася старенька з палицею в руках. [...]. Треба допомогти старенькій, подумала, як та, діставшись залізничного полотна, спіткнулася і впала. [...] Тракторист здивовано підвів голову на ті слова, і ще з більшим здивуванням побачив, як Попова кудись побігла. Він ще не зрозумів у чому справа, а Тетяна Овсіївна вже була біля насипу. Серце шалено калатало, здавалося, ось-ось вирветься з грудей, та підганяла думка: «Незабаром поїзд. Тільки б встигнути!» Побачила, вже долаючи крутосхил,

як старенька намагалася підвестися і знову опускалася на колію. Добігла, підхопила під руки:

[...] – Бабусю, тримайтесь за мене. Давайте я вузлика понесу.

– Спасибі, дочко. Як кажуть, на віку не без добрих людей.

– Ходіть собі на здоров'я [2, с.12].

У чергових розділах **Важка нива, Випробування**, В. Ганоцький продовжить поповнювати образ Тетяни Овсіївни новими штрихами переважно у родинному житті і трудовій діяльності [2, с.23-49]. **Важка нива** переносить нас у далекі роки становлення радянської влади на селі. Дотримуючись принципу чорно-білого поділу суспільства за законами соціалістичного реалізму, В. Ганоцький простежує родовід Попових від протистоянь сільської бідноти заможним, багатшим селянам, або куркулям, проте автор, як на мене, відверто стилізує свою розповідь під уже відому українську класику, немов промовляючи до читача: «Про це вже написали Андрій Головка й Михайло Стельмах, прочитайте їхні романи і ви зрозумієте, чому я пишу саме так».

[...] Пам'ятає, як жовчно сичала куркульня, називала безштанниками, голотою, коли вони з Іваном, молоді тоді і дужі, побралися. Надутий, немов індик, з колючими, злими очима, цідив крізь зуби Сидір, главар місцевих багатіїв:

– Бач, їм весілля захотілося... Не буде у вас свята у житті, червона голота.

Що голота – справді так. Її Іван штани на весілля позичав навіть, а до святкового столу, окрім вареної в «мундирі» картоплі і подати нічого було. А свято прийшло таки на їхню вулицю. Жили все заможніше, доля не обділила їх ні увагою, ні своїми турботами [2, с.25-26].

Тема розділу **Випробування**. Велика війна. Початок її, неочікуваний і підступний, також має свою традицію у протиставленні мирної тиші тій смертельній грозі, що невмолимо насувається на українську землю. Нам знайомий такий початок з літератури – з доробку письменників-фронтовиків,

з кінематографу, врешті, скажімо у «Брестській фортеці»: тихоплинна річечка між вербами і сонні поплавки у заводі – аж поки не прогуде в низькому польоті фашистська авіація, а на протилежному березі не налаштуються ворожі десантні човни. Подібний репортажний кінематографізм спостерігаємо у повісті Ганоцького. Отже, статична картина: *Сонце ласкавими променями зігріває все живе на світі [...]. У глибокому синьому небі тонує Іванів погляд і солодка дрімота розслабляла м'язи, відсувала кудись убік думки, навколишню реальність* [2, с.39].

На зміну динамічний довгий період, підсилений глибоким грудним голосом дружини Івана Попова: – *Іване, Іване, – повернув його до дійсності Тетянин голос, і Попов підхопився, відчувши у тому голосі тривогу [...]*

– *Війна... – видихнула дружина і впала на груди Іванові. – Германці напали...* [2, с.37]. І знову статика зображення: *І враз померк білий світ, щезла принадна голубиць неба, сонце затьмарилося [...]* Іван ішов до села, не вибираючи дороги [2, с.38].

Поряд з образом матері Тетяни Овсїївни поступово вимальовується й постать її сина Героя, льотчика-космонавта, надійно закоріненого в рідну землю. Про це ми довідуємось із авторських характеристик і відступів, наприклад:

Рідні місяця...

Тисячами ниток зв'язаний з ними. Життєдайні сили цього зв'язку дають наснагу, примушують частіше битися серце при одному спогадові бодай про найменшу дрібницю чи факт, які були там, звідки починався шлях у світ. Для Леоніда Івановича Попова він починався тут, в Олександрії, що на Кіровоградщині. Про його політ світ узнає через кілька годин, того ж дня, 9 квітня 1980 року, про який ми ведемо розмову. [...] Леонід Попов і Валерій Рюмін вже доповідали голові Державної комісії про готовність до польоту, а вона, мати, виконувала свою щоденну роботу [2, с.10-11].

Останній приклад демонструє художньо-поетичний первень у поєднанні з документалізмом. Для досягнення максимальної правдивості розповіді та

змалювання героїв повісті й ненав'язливої подачі загальновідомих фактів, врешті, для виконання завдання, сформульованого в передмові й заявленого першим розділом, В. Ганоцький має низку прийомів, котрі можна звести до кількох базових:

По-перше, автор активно уводить в тканину оповіді офіційні документи, як-от: тексти радіозведень про перебіг польоту й перебування космонавтів на орбіті; вітальних телеграм трудових колективів, які повнилися радістю і гордощами земляків і надсилалися Л. Попову і В. Рюміні [2, с.81-83]. Як тут, так і надалі автор скрупульозно називатиме всіх людей з оточення космонавта, добре усвідомлюючи офіційне визнання причетності простих трударів до історичної події.

По-друге, моделювання виступів на мітингах і зустрічах, коли авторський вимисел базувався на особливостях характеру персонажа і поглиблював його, таким може бути виступ на мітингу Тетяни Овсіївни та її поведінка на численних зустрічах: [...] – *Ви ж знаєте мого сина. Він виріс у вас на очах. Хай про нього люди розкажуть, а я бажаю кожній матері таких синів* [2, с. 22-23].

Слід пам'ятати і про вагомість уточнень і доповнень автора, наприклад: З біографії Л. Попова «*В сім'ї Попових 31 серпня 1945 року народився хлопчик. Назвали його Леонідом*», [...] Уточнення автора «*в честь батькового брата, який загинув на війні*» [2, с.49]. Власне, це уточнення засвідчує неперервність роду, його незнищенність і вшанування пам'яті загиблих на війні. Окрім цього, постаті батька Л. Попова повістяр присвячує цілий розділ з промовистою назвою **Батькова наука**.

Завершуючи знайомство з повістю, читач неодмінно замислиться над оригінальністю її композиції, адже автор розпочав її з рідної космонавту Олександрійської землі, з родини Попових та їх найближчого оточення, потверджуючи тим самим велику істину: Крила виростають на землі. Сам репортаж про приїзд льотчика-космонавта на батьківщину В. Ганоцький

подає в постпозиції твору, але й тут витримує піднесені, навіть урочисті інтонації:

«Всі, хто був у Кіровоградському аеропорту в день зустрічі космонавтів, певне, не зможуть ніколи забути цю хвилюючу картину: дві славних людини, яких зростила кіровоградська земля, два двічі Герої, один – хлібороб, другий – підкорювач зоряних світів, обнялися міцно, по-чоловічому. І на якусь мить стихло розбурхане людське море, тільки квіти ще яскравіше розцвіли різнобарв'ям, і золото Зірок Героїв засперечалося із сонцем – обіймалися дві людини, знані в усіх куточках країни, її гордість і слава: О.В. Гіталов і Л.І. Попов. [...] Щедра земля, що не тільки виколисує тугий хлібний колос, а й підносить своїх синів до всенародної шани, всенародного визнання [2, с.85-86].

Можна було б на цьому і поставити крапку, але не Віктору Ганоцькому. Його погляд футуристично спрямований в прийдешнє: *«...Звідти, з високих космічних далей, прекрасною бачиться Земля [...], яка дала крила для високого злету у зоряні світи космонавту-46» [2, с.88].*

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блакитні вежі: Хрестоматія творів письменників Приінгульського краю у 2 томах. – Т. І. Поезія – Кіровоград: Поліграфічно-видавничий центр «Мавік», 2011. – 508 с.
2. Ганоцький В. Крила виростають на землі: художньо-документальна повість./ Віктор Ганоцький. – Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2021. – 152 с.
3. Ганоцький В. Постскрипtum, або крапку ставити рано. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2013. – 56 с.
4. Гіталов О. В. – великий хлібороб, мудрий добротворець. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://novoukrainka-school1.edukit.kr.ua>
5. Іванов Д.Й. Село в терновому вінку /Дмитро Йосипович Іванов. – Чернігів: Трійця, 2008. – 368 с.
6. Російсько-український словник /Укладачі Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1980. – 1012 с.

7. Повість. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki
8. [Третьяков Роберт: Творчість, Вірші, поезія. Клуб поезії. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.poetryclub.com.ua](http://www.poetryclub.com.ua) >
9. Марієтта Шагінян. Нарис – система епічних жанрів. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ukrlit.net> > info > theor
10. Назва художнього твору. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://znaniya.com/task/32862026>
11. Нарис. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://classes.ru> > all-ukrainian > dictionary-ukrainian-.7.
12. Функції жанру і стилю. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/hrabo/hr03.htm>
13. Фразеологізми з іменником крила. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua> frazeo
14. «Крила» Івана Драча. Аналіз вірша. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua>
15. «Крила» Ліни Костенко. Аналіз вірша. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/lina-kostenko-kryla-analiz/>

The story about cosmonaut L. Popov was written 40 years ago - after his space flight with V. Ryumin. The author prepared it for publication in 2005, but the book could not be published. In the year of V. Hanotsky's jubilee (May 27, 1936, Nastasivka village, Tomakiv district, Dnipropetrovsk region - January 2, 2010, Kirovohrad), a group of friends and colleagues made his dream come true, adding memoirs about the poet, novelist and publicist. The proposal to write an afterword to the novel "Wings Grow on Earth" provided an opportunity to express his own vision of the writer's work, and the author himself as a man and artist, one of the compilers of the book, in the recent past teacher-practitioner Sergei Kolisnik.

Keywords: Viktor Ganotskyi's works, lyrics, complication, space, image system.